JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Sulkunen, Sari

Title: ELINET-symposium kokosi yhteen lukutaitotoimijoita : kansainvälisestä yhteistyöstä intoa työhön

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © 2018 Suomen puhe-luki-yhdistys FinRA

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Sulkunen, S. (2018). ELINET-symposium kokosi yhteen lukutaitotoimijoita : kansainvälisestä yhteistyöstä intoa työhön. Kielikukko, 37(3), 25-28.
http://www.parnet.fi/~finra/Kielikukko/Kielikukko%203%202018%20www.pdf

tyisluokan oppilaille. Lisäksi erityisopettajista ja erityisluokanopettajista on edelleen pula. Inkluusion seurauksena kukaan ei välttämättä pysty opiskelemaan rauhassa ja saamaan tarvitsemaansa tukea. Inkluusio on toiminut parhaiten silloin, kun tuen resursseja on lisätty huomattavasti niihin luokkiin, joihin aiemmin erityisluokalla olleet oppilaat on sijoitettu. On huomioitava myös tehostetun tuen oppilaat.

Jotain positiivistakin erityisopetuksen saralla on tapahtunut tällä hallituskaudella. Uusi lukiolaki tuo opiskelijoille monia parannuksia. Lukiolaisille tarjotaan lisää henkilökohtaista opinto-ohjausta, oppimisen tukea ja tarvittaessa erityisopetusta. Tällä lainkirjauksella edistetään huomattavasti tasa-arvoisia koulutusmahdollisuuksia kaikille.

Mitä ammatillisen koulutuksen reformi tuo tullessaan valtaisen koulutusleikkausten jälkeen opiskelijoiden tuen tarpeeseen, jää nähtäväksi. Todellisuudessa pelkään pahoin, miten jokainen opiskelija tulee saamaan riittävän tuen, kun opiskelu siirtyy enimmäkseen työpaikoille.

Lopuksi haluan mainita vielä erityisopettajien ja erityisluokanopettajien koulutusmääristä. Koulutusmääriä on lisätty, mutta edelleen kelpoisuusaste on huomattavasti heikompi kuin muilla opettajilla. Tämä kertoo siitä, että monet erityisopettajaksi opiskelleet palaavat entiseen työhönsä, kun toteavat erityisluokanopettajan työn olevan todella raskasta. Erityisopettajien ja erityisluokanopettajien aloitusmääriä yliopistoissa pitää lisätä entisestään.

Kolmiportainen tuki saadaan toimimaan mallikkaasti, kunhan poliittiset päättäjämme todella ymmärtävät resursoinnin tärkeyden. Lisäksi toivon, että tuen portaat saadaan myös kirjatuksi varhaiskasvatuslakiin. Näillä keinoilla lapset ja nuoret saavat tarvitsemansa tuen ja opettajat jaksavat työssään huomattavasti paremmin.

» Sari Sulkunen, FT, dosentti, yliopistonlehtori
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

ELINET-symposium kokosi yhteen lukutaitotoimijoita: Kansainvälisestä yhteistyöstä intoa työhön

Sari Sulkunen

ELINET-verkosto (European Literacy Policy Network) järjesti heinäkuun lopulla lukutaitosymposiumin Kölnissä, Saksassa. Symposiumiin kokoontui satakunta lukutaitotutkijaa, opettajaa ja kouluttajaa sekä lukutaidon parissa järjestötyötä tekevää asiantuntijaa lähes 20 maasta. Symposiumin teemoina olivat osallisuus, inkluusio ja tasa-arvo.

ELINET-verkosto muodostettiin osana EU:n rahoittamaa projektia (2014–2016). Projektin yhtenä tavoitteena oli saattaa yhteen lukutaitotyötä tekeviä toimijoita ja sidosryhmiä, kuten kansallisia lukutaitojärjestöjä, opetusviranomaisia, säätiöitä, tutkijoita, opettajankouluttajia ja opettajia. Projektin aikana lähes 80 partneriorganisaatiota 28 Euroopan maasta työskenteli yhdessä kooten lukutaitoa koskevaa tietoa ja keräten hyviä käytänteitä. Projektin tuotoksiin voi tutustua ELINET-verkoston verkkosivuilla (www.eli-net.eu). Projektin päättymisen jälkeen verkosto on jatkanut työtään pienimuotoisemmin. Näkyvä osa tätä työtä oli heinäkuinen symposium, jonka antia kuvaan tässä artikkelissa.

Lukutaito ja monikielisyys

Symposiumin teemojen – osallisuuden, inkluusion ja tasa-arvon – lisäksi keskeiseksi puheenaiheeksi nousi monikielisyys. Erityisesti tätä teemaa korosti Kristina Cunningham, joka vastaa monikielisyyteen liittyvistä aloitteista ja hankkeista Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosastossa (Directorate General for Education and Culture). Kutsupuheessaan Cunningham (2018) esitteli monikulttuurisuuden ja monikielisyyden juuria Euroopan Unionissa: kulttuurinen ja kielellinen monimuotoisuus olivat keskeisiä arvoja jo unionia perustettaessa, ja ne onkin mainittu unionin perustamissopimuksissa. Lisäksi hän painotti, että vaikka koulutukseen liittyvät päätökset tehdään kansallisesti, on EU:n tavoitteena tukea laadukkaan koulutuksen kehittämistä kaikissa jäsenmaissaan erilaisilla aloitteilla, suosituksilla ja rahoitusohjelmilla.

Cunningham (2018) kuvasi puheessaan Euroopan komission linjauksia, joilla pyritään vastaamaan nykyisiin osaamis- ja koulutushaasteisiin. Koulutusjärjestelmien kannalta haasteista keskeisiä ovat kymmenien miljoonien eurooppalaisten riittämätön luku- ja kirjoitustaito sekä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrän nopea lisääntyminen. Erityistä huolta kannetaan nuorten maahanmuuttajien taidoista sekä niistä eurooppalaisista, joiden kielitaito käytännössä estää muun muassa opiskeluvaihtoon lähtemisen ja muun liikkuvuuden. Näistä lähtökohdista komissio julkaisi viime vuoden lopulla visionsa koulutuksen tulevaisuudesta Euroopassa. Tavoit-

teena on vuoteen 2025 mennessä taata jokaiselle eurooppalaiselle pääsy laadukkaaseen koulutukseen. Lisäksi toisen asteen koulutuksen päättyessä jokaisen nuoren tulisi hallita täysin koulun opetuskieli ja jokin toinen eurooppalainen kieli sekä käyttää sujuvasti jotain kolmatta kieltä.

Vision saavuttamiseksi ja koulutuksen kehittämisen tueksi päivitettiin Elinikäisen oppimisen avaintaitojen viitekehys (2018; Framework for Key Competences), joka ensi kerran julkaistiin vuonna 2006. Alkuperäisessä versiossa avaintaitoja olivat muun muassa viestintä äidinkielellä ja viestintä vierailla kielillä. Nyt näiden viestintätaitojen sijasta avaintaitoina pidetään lukutaitoa (literacy) ja monikielitaitoa (multilingualism). Lukutaito määritellään kykynä tunnistaa, ymmärtää, ilmaista, luoda ja tulkita käsitteitä, tunteita, tosiseikkoja ja mielipiteitä sekä suullisesti että kirjallisesti käyttäen visuaalista, digitaalista ja äänimateriaalia eri aloilla ja eri yhteyksissä (Elinikäisen oppimisen avaintaidot 2018). Määritelmä on laaja, ja se on pitkälti yhteneväinen opetussuunnitelmaperusteidemme monilukutaidon määritelmän kanssa (Opetushallitus 2014). Avaintaitojen viitekehyksessä korostetaan, että lukutaito – näin laajasti määriteltynä – on pohja kaikelle oppimiselle. Lisäksi lukutaidon ja monikielisyyden yhteydet tehdään näkyväksi, sillä viitekehyksen mukaan lukutaitoa voidaan kehittää äidinkielellä, koulunkäyntikielellä ja/tai maan tai alueen virallisella kielellä. Komissio myös pitää kielitietoisuutta yhtenä hedelmällisenä lähestymistapana tehostaa ja määritellä kieltenopetusta ja oppimista uudelleen. Yhtymäkohdat opetussuunnitelmaperusteisiimme ovat ilmeiset tässäkin (Opetushallitus 2014).

Kristina Cunningham toi symposiumin aikana toistuvasti esille kokonaisvaltaisen näkökulman lukutaidon ja monikielisyyden kehittämiseen. Hänen esityksensä lisäksi tämä heijastui hänen kommentoidessaan eri maiden kansallisia lukutaito-ohjelmia ja -aloitteita. Esittelimme yhdessä Lukukeskuksen toiminnanjohtaja Ilmi Villacisin kanssa Lukutaitofoorumia, ja Cunninghamia kiinnosti tietää, miten monikielisyys ja vähemmistökielemme heijastuvat foorumin työssä. Hän myös kertoi epämuodollisessa keskustelussa kiinnittäneensä huomiota Suomen uuteen opetussuunnitelmaan ja edistykselliseen kielistrategiaamme. Häntä kuitenkin ihmetytti se, että lukutaitoa ja monikielisyyttä koskeva yhteys näyttää jäävän puuttumaan, kun työskentelemme näiden asioiden kanssa ainakin näennäisesti rinnakkain.

Myös symposiumin toinen kutsupuhuja, digitaaliseen osaamiseen erikoistunut Janice Richardson (2018), korosti omassa puheenvuorossaan avaintaitoja eli kompetensseja, mutta hän keskittyi esittelemään nykymaailmassa tarvittavia digitaalisia taitoja. Hän kytki nämä taidot lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin (YK 2015). Pelkän verkkolukutaidon ja digitaitojen korostamisen sijasta tässä lähestymistavassa korostui näiden taitojen laaja-alainen merkitys useilla elämänalueilla. Richardson ei kuitenkaan tarkastellut digitaitoja kritiikittömästi, vaikka piti niitä ensisijaisesti mahdollisuutena. Hän korosti lasten ja nuorten tarvetta ja oikeutta kehittää kompetensseja ja saada opetusta, joiden avulla he pärjäävät digiaikana kohtaamissaan tilanteissa.

Kutsupuhujien lisäksi symposiumin temaattisissa sessioissa sai kuulla kiinnostavia esityksiä niin tutkimuksesta kuin hyvistä opetuskäytänteistäkin. Näiden teemat koskivat muun muassa varhaista lukemaan opettamista, tiedonalojen tekstitaitojen opettamista, aineenopettajien ammatillista kehittymistä tekstitaitojen opettamisessa, digitaalisten taitojen opettamista sekä poikien lukutaitoa. Lisäksi symposiumiin sisältyi kaksi paneelikeskustelua, joissa keskusteltiin kansallisista lukutaito-ohjelmista sekä kansainvälisistä arviointitutkimuksista. Symposiumiin osallistujilla olikin kahden päivän aikana runsaasti mahdollisuuksia saada uusia ideoita omaan työhönsä ja vaihtaa ajatuksia lukutaitoon liittyvistä teemoista.

ELINET-verkoston tulevaisuus

Symposiumin järjestäneet ELINET-verkoston jäsenet keskustelivat muun ohjelman lomassa myös verkoston tulevaisuudesta. ELINET-projektin päätyttyä verkostolla ei ole ollut rahoitusta toiminnalleen. Lisäksi Euroopassa toimii jo ennestään useita lukutaito-organisaatioita ja -verkostoja, joten uuden verkoston tarpeesta ja suhteesta olemassa oleviin organisaatioihin keskusteltiin kriittisestikin. Osa ELINET-projektiin osallistuneista löysikin projektin aikana muita, heille sopivia verkostoja. Esimerkiksi Lukukeskus Suomesta liittyi EURead-verkostoon, joka pyrkii edistämään vapaa-ajan lukemista. Me ELINETin jäsenet olimme kuitenkin lopulta yksimielisiä siitä, että yksittäisten asiantuntijoiden ja käytännön lukutaitotoimijoiden verkostolle on tarve. Monen olemassa olevan lukutaitoverkoston jäsenistö koostuu nimittäin organisaatioista tai verkostoista, joissa ei ole yksilöjäseniä ja joissa toiminta on suhteellisen muodollista (mm. Lifelong Learning Platform eli LLLP, Federation of European Literacy Associations eli FELA ja European Basic Skills Network eli EBSN).

Kehitämme ELINET-verkostoa nyt yksilöjäsenten verkostona, jossa tutkijat, päätöksentekijät sekä käytännön lukutaitotyötä tekevät opettajat ja muut ammattilaiset voivat kohdata, vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia sekä oppia toisiltaan. Yhdessä pohdimme, miten lukutaitotyötä voi edistää ja nostaa kansallisesti esiin. Verkosto rekisteröidään yhdistyksenä, ja pyrimme siinä yksinkertaisiin ja osallistujalähtöisiin rakenteisiin. Varsinainen toiminta keskittyy temaattisiin työryhmiin, jotka muodostetaan verkoston jäsenten kiinnostusten pohjalta. Työryhmiä voi muodostaa sangen joustavasti, ja niiden jäsenet suunnittelevat toimintansa itse kiinnostustensa ja resurssiensa mukaan. Tällä hetkellä teemaryhmiä on lasten lukutaidosta, nuorten lukutaidosta ja erityisesti kouluopetuksessa ajankohtaisesta tiedonalojen tekstitaidoista, digitaalisista taidoista, lukutaidosta ja monikielisyydestä, aikuisten lukutaidosta sekä kansainvälisistä lukutaitotutkimuksista. Kuka vain voi liittyä verkostoon ja valitsemaansa työryhmään ja tulla mukaan suunnittelemaan toimintaa (lisätietoja ja liittymisohjeet löytyvät täältä: http://www.elinet.eu/about-us/elinetassociation/). Verkosto on vasta muotoutumassa ja sen toiminta vielä suunnitteluvaiheessa, joten nyt on runsaasti vaikuttamisen mahdollisuuksia. Tervetuloa mukaan ideoimaan!

ELINET-verkoston jäseniin ja sen toimintaan pääsee tutustumaan myös ensi vuoden elokuussa Kööpenhaminan konferenssissa (European Conference on Literacy), johon järjestämme ohjelmaa.

Miksi lähteä mukaan kansainväliseen yhteistyöhön?

Lukutaito ja sen opettaminen ovat erityisesti kansalliseen kulttuuriin ja paikallisiin olosuh-

teisiin kiinnittyviä, jolloin voisi ajatella, että kansainvälinen yhteistyö ei ole ensijainen tapa kehittää tätä työtä. Yhteistyö voi helposti jäädä pinnalliseksi oman maan tulosten ja käytänteiden esittelyksi. Monet lukutaitoon ja sen opettamiseen liittyvät haasteet ovat kuitenkin yhteisiä useille eri maille. Voimme oppia paljon toisiltamme, silloinkin kun toisten ratkaisut yhteisiin haasteisiin eivät tunnu sopivilta omassa toimintaympäristössä. Tällaistenkin ratkaisujen takana vaikuttavista ajattelutavoista voi nimittäin saada paljon pohdittavaa ja pureksittavaa.

Liikkeelle kannattaa kuitenkin lähteä avoimin mielin, valmiina oppimaan. Etenkin 2000-luvun alussa Suomen keikkuessa PISA-tulosten huipulla, moni kansainvälinen kollega piti Suomea lukutaidon ja koulutuksen mallimaana. Tällöin meiltä suomalaisilta kyseltiin paljon, miten me sen teemme ja miten muissakin maissa kannattaisi toimia. Lukutaitoon liittyvistä haasteista keskusteltaessa kuuli usein myös arveluita, että teillä Suomessahan ei tällaisia ongelmia tietenkään ole. Näihin vastasin aina napakasti, että meillä on ihan samat haasteet kuin muillakin. Ne voivat olla kansainvälisesti verraten vähäisempiä kuin muissa maissa, mutta suhteutettuna kansallisiin tavoitteisiin aivan tarpeeksi suuria. Yhteistyö on minulle opettanut, että hyvää ja arvokasta lukutaitotyötä tehdään muuallakin, ja mekin Suomessakin voimme oppia paljon, kun suuntaamme katseemme ulos päin.

ELINET-symposiumissa kiteytyivät monet niistä syistä, miksi kansainvälinen yhteistyö on antoisaa. Muiden työstä, tavoista ajatella ja ratkoa lukutaitoon liittyviä haasteita voi saada ideoita sekä konkreettisia vinkkejä lähestymistavoista, materiaaleista ja tutkimuksesta, joka hyödyttää omaakin työtä. Yhdessä voidaan jakaa tietoa ja ideoida käytänteitä, sillä useammat näkökulmat tuottavat yleensä aina paremman lopputuloksen kuin yksin puurtaminen. Ensisijaisesti kansainvälinen yhteistyö onkin ammatillisen kehittymisen keino. Toki samalla tapaa paljon mukavia uusia ihmisiä ja näkee eri paikkoja, mikä sekin avartaa ajattelua ja virkistää.

Kansainvälisen yhteistyön tuloksena ovat syntyneet muun muassa seuraavat verkkosivustot, jotka tarjoavat opettajille konkreettisia vinkkejä ja materiaaleja:

School Education Gateway (www.schooleducationgateway.eu) tarjoaa koulussa työskenteleville väylän hankkia tietoa, vaihtaa ajatuksia ja löytää hyödyllisiä materiaaleja omaan työhön.

ELINET-verkoston verkkosivuille (http://www.eli-net.eu/good-practice/examples-of-good-practice/) on koottu lukuisia lukutaitotyön ja -opetuksen hyviä käytänteitä, joita voi hakea oppilaiden ikäryhmän, toiminnan tavoitteen ja maan mukaan.

Lähteet:

Cunningham, K. 2018. A comprehensive approach to literacy and language learning in multilingual European societies. Esitelmä ELINET-symposiumissa. Köln, Saksa, 23.7.2018.

Elinikäisen oppimisen avaintaidot 2018. Saatavissa https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_9009_2018_INIT&from=EN [Viittauspäivä 2.8.2018.]

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Richardson, J. 2018. Literacy, citizenship and digital technology - policy, perspectives and practices in Europe and beyond. Esitelmä ELINET-symposiumissa. Köln, Saksa, 24.7.2018.

YK 2015. Sustainable development goals. Saatavissa https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/ [Viittauspäivä 2.8.2018.]

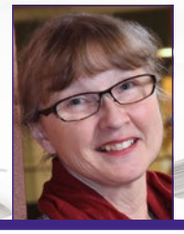

» Ria Heilä-Ylikallio
Professor i modersmålets didaktik vid Åbo Akademi
Fakultetens för pedagogik och välfärdsstudier i Vasa

Dags att ompröva benämningen på vårt ämne

Ria Heilä-Ylikallio

Få begrepp har lika starkt känslovärde som modersmålet. Modersmålet engagerar, om det då är ens dialekt, standardsvenska, finska eller något helt annat språk. I kolumnen diskuterar jag benämningen modersmål och litteratur både som ett läroämne och som ett vetenskapligt ämne. Jag argumenterar för att benämningen behöver omprövas och landar på förslaget svenska och litteratur med didaktisk inriktning.

I samband med AD-symposiet i Jyväskylä tidigt i februari i år ordnades en workshop med temat: *Diskussion om benämningen modersmål och litteratur – Keskustelua oppiaineen nimestä äidinkieli ja kirjallisuus*. Vi var sex stycken inledare; lektor Maria Ahlholm och professor Liisa Tainio från Helsingfors universitet, undervisningsråden Pamela Granskog och Minna Harmanen från Utbildningsstyrelsen, docent Kaisu Rättyä från Tammerfors universitet och jag själv från Åbo Akademi samt några till i publiken som lyssnade och ställde frågor.

Idén var att väcka diskussion om undervisningsämnets namn i relation till internationell och nordisk kontext. Till exempel i Sverige blir vi modersmålsdidaktiker ofta missförstådda eftersom benämningen modersmål syftar på hemspråket, eller förstaspråket. Hemspråk är en praktisk benämning, men även den kan vara begränsande eftersom ett hemspråk också skall få fungera som ett samhällsrelevant språk. Ju bredare domäner ett språk har, desto högre status får det.

I internationella forskningssammanhang har man gått över till att tala om förstaspråk med den engelska benämningen Language 1, L1 och andraspråk, L2. Vår internationella organisation bytte år 2014 namn från *International Association of Mother Tongue Education* IAIMTE till *Association for Research in L1 Education*, ARLE. I diskussionen i Jyväskylä var vi dock eniga om att en engelsk förkortning, L1, inte fungerar som en informativ rubrik för läroämnet. Vi behöver alltså fundera på alternativ ur olika perspektiv.

Vilka frågor om genus och identitet väcker benämningen äidinkieli/modersmål i ett bredare samhällsperspektiv? Vi jämförde till exempel den språkligt medvetandegörande kampanj tidningen ”Aamulehti” startade i höstas där ”palomies” skulle vara ”pelastaja” och så vidare. En grov förenkling av försummandet av nyanser i genusperspektivet i svallvågorna av PISA-diskussionerna eller i samband med offentliggörandet av resultaten av nationella utvärderingar av inlärningsresultat i modersmål och litteratur är den stora oro som riktats på pojkarnas svaga kunskaper i